

*საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა ანდრია
პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი*

ქართული უნივერსიტეტის II სამეცნიერო კონფერენცია

კონფერენციის მასალები
2019 წლის 11 ივნისი

თბილისი
2020

ტარიელ ფუტყარაძე,
საქართველოს საპატრიარქოს
წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის
ქართული უნივერსიტეტი, პროფესორი;
იამზე ვაშაყიძე,
ფილოლოგიის დოქტორი

ქრისტე აღსდგა, ქრისტე აღზდგა თუ ქრისტე აღდგა?

აღდგომის ყოველ დღესასწაულზე ქართულენოვან სოციალურ ქსელსა თუ სამეცნიერო წრეებში განსჯის საგანი ხდება, თუ რომელი ფორმაა მართებული: **ქრისტე აღსდგა თუ ქრისტე აღდგა.** ჩვენი აზრით, ნორმატიული ფორმა უნდა იყოს „აღსდგა“.

სტატიამში წარმოდგენილია საკითხის ისტორია; კრიტიკულად გაანალიზებულია ურთიერთგამომრიცხავი თვალსაზრისები და ჩამოყალიბებულია ჩვენი უღიარებელი არგუმენტები „აღსდგა“ ფორმის უპირატესობის დასასაბუთებლად.

ქართველურ ენობრივ სამყაროში **ქრისტეს მკვდრეთით აღდგომის** კონტექსტში გამოყენებულია რამდენიმე ზმნა:

აღვსება – აღდგომა ქრისტესი (ილ. აბულაძე; ზ. სარჯველაძე); შდრ. იქვე: **აღვსება** – ავსება, გავსება, შესრულება. არც ილ. აბულაძის და არც ზ. სარჯველაძის მიერ „აღდგომა“ დადასტურებული არ არის „ქრისტეს მკვდრეთით აღდგომის“ სემანტიკით; კერძოდ, ძველი ქართული ენის ლექსიკონშიც (ი. აბულაძე, 1973) და ძველი ქართული ენის სიტყვის კონაშიც (ზ. სარჯველაძე, 2001) აღდგომა წარმოდგენილია პოლისემანტიკურ სიტყვად, რომლის მნიშვნელობებია: აღგომა, წამოდგომა, აღმართვა, აღმსობა (მსობა – „ადრე აღგომა“), აღფხურა (/აღმოფხურა)... ილ. აბულაძის მიერ მოყვანილი მხოლოდ ერთ-ერთი კონტექსტია **აღდგომილი მკვდრეთით** (ი. აბულაძე, 1973, გვ. 13), რაც

გვაფიქრებინებს, რომ „ძველი ქართული ენის ლექსიკონში“ არ მოხვდა „აღდგომის“ ის მნიშვნელობა, რომელიც მიემართება ჯვარცმის შემდეგ ქრისტეს მკვდრეთით აღდგომას.

აღვსება დასტურდება უძველეს წერილობით ძეგლებშივე, მაგ. „შუშანიკის წამებაში“ ერთ ფრაზაში გვაქვს ორივე ზმნა ძველი მნიშვნელობებით: „და ვითარ მოიწია **აღვსებისა ორშაბათი** და მოვიდა პიტიახში ბრძოლისა მისგან ჰონთაძსა, ეშმაკი თხრიდა გულსა მისსა. და **აღღვა**, და მივიდა ეკლესიად...“ (ქართული პროზა, 1982, გვ. 15).

აღვსება ორივე მნიშვნელობით დასტურდება სულხან-საბასთანაც: **აღვსება** – „შესრულება“, **აღვსება** – „აღდგომის დღე“ (ს.ს. ორბელიანი, 1991, გვ. 76).

აღდგომის სინონიმებად ქართველურ ქვესისტემებში გამოყენებულია, ასევე, „**თანაფა**“ (მეგრულსა და სვანურში) და „**ცისკარი**“ (იმერულში...). რ. შეროზიას აზრით (2016, გვ. 308), „თანაფა“ პირველ საუკუნეშივე (როცა მოციქულებმა საქართველოში, კერძოდ, ეგრისში იქადაგეს) შექმნილი **საეკლესიო ტერმინია**.

შდრ., ხ. გოგიას თვალსაზრისი: „პიროვნების მიერ ქრისტიანობის მიღება ქართულ ენაში დაუკავშირდა ნათელს: (მო-ნათელ-ა). ენობრივი გააზრება შეიცავს ნათელზე არსებულ რწმენა-წარმოდგენებს, რომლებიც ემყარება წარმართული ტრადიციების ქრისტიანულ გადააზრებას იოანეს სახარების მიხედვით (კ. კეკელიძე, რ. სირაძე). ნათლობა სულიერი ხედვის დასაწყისია: „რომელი შემომიდგეს მე, არა ვილოდეს იგი ბნელსა“ (ი.8, 12). აღდგომის მეგრული სახელი **თანაფა** იმავე სემანტიკურ მოდელში ზის, რაშიც ქართული მონათვლა /განათლება/ ნათლიერება. მეგრული მეტყველება ამჯერადაც მიყვება საერთო ქართულ ენობრივ მსოფლხედვას“ (ხ. გოგია, 2019, გვ. 132-134).

ჩვენი აზრით, „თანაფა“ (/თენება) უშუალო კავშირშია გათენებასთან, „ცისკართან“ – ქრისტეს აღდგომის დროსთან და არა ნათლობასთან (ნათლობა – ბნელში მყოფისაგან ნათელის მიღება): სწორედ გათენებისას აღდგა მკვდრეთით ქრისტე. ჩვენი თვალსაზრისის საფუძველია (არგუმენტია) წმ. იოვანე ოქროპირის შემდეგი ტექსტი:

„დღეს აღესრულა, საყვარელნო, რაც მრავალი საუკუნის წინ თქვა დავით წინასწარმეტყველმა: „მწუხრი იყვნენ ტირილით და ცისკარს სინარულით“. რამეთუ მწუხარება, რომელმაც მოიცვა მოციქულნი უფლის ჯვარცმისას, მისი აღდგომის სინარულით შეიცვალა; ხოლო ქრისტეს ჯვარცმელების სინარული ცისკარზე უფლის აღდგომით მათ სირცხვილად გადაექცათ“¹.

„გათენება“ („თანაფა“) და „ცისკარი“ უნიკალური მოვლენის ბუნებრივი ხალხური სახელწოდებებია და ლოგიკური იყო რომელიმე მათგანის საეკლესიო ლიტურგიის ტერმინადაც ქცევა, მაგრამ ფაქტია, რომ კანონიკურ თარგმნილ ტექსტებში თავიდანვე დამკვიდრდა ტერმინები: „აღვსება“ და „აღდგომა“.

არსებულ ლექსიკონთაგან სულხან-საბას „სიტყვის კონა“ პირველია, სადაც აღდგომა დამოწმებულია, როგორც აღდგომა ქრისტესი²; თუმცა, ილ. აბულაძის მიერ დამოწმებული აღდგომილი მკვდრეთით საფუძველს გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ წერილობითი ძეგლების სრულყოფილ ლექსიკონებში სულხან-საბამდეც უთუოდ გამოჩნდება „აღდგომა“ ზმნა ჩვენთვის საინტერესო სემანტიკით. ამგვარი დასკვნის საფუძველს გვაძლევს „აღდგომა“ ზმნის ბერძნული

¹ წმიდა იოანე ოქროპირი, აღდგომისათვის ჩვენისა იესო ქრისტესი: <http://www.orthodoxy.ge/tserilebi/oqropiri/agdgomisatvis.htm> (დამოწმება: 14.11.2019).

² აღდგომა განმარტებულია, ასევე, როგორც „ზე ამართვა“ (ს.ს. ორბელიანი, 1991, გვ. 75-76).

შესატყვისი: „ანასტასის“ (ანა - აღ; სტასის - დგომა):
ქრისტოს ანესტი! ქრისტე აღსდგა!

არსებითა სხვა გარემოებაც:

ქრისტიანობის ადრეულ ეტაპზე მხოლოდ **აღვსება** ზმნა რომ ყოფილიყო ქრისტეს მკვდრეთით აღდგომის აღსანიშნავად გამოყენებული, როგორ იქნებოდა შესაბამისი პირიანი ფორმა მესამე პირში? შდრ.: **აღდგომა - ის აღსდგა**; აღვსება - აღივსო(?) ასეთი ვარიანტი არც არქაულ ქართულში და არც სხვა ქართველურ ქვესისტემებში არ დასტურდება.

შდრ. ბერძნულენოვან ეკლესიაში ქრისტეს მკვდრეთით აღდგომის კონტექსტში **ანესტი (აღსდგა)** არის ერთადერთი ფორმა, თუმცა, ლიტურგიის დროს გამოიყენება **პლეროსის** – „აღვსება“³. „აღდგომა“ და „აღვსება“, ალბათ, პარალელურად გამოიყენებოდა ქართულ ენობრივ ველშიც: აღდგომა – ქრისტე აღსდგა; აღვსება – დღესასწაული⁴.

ნ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონში (1961, გვ. 142) „აღდგომა“ ჩვეულებრივი ზმნაცაა და გამოკვეთილი **საკლესიო ტერმინიცაა**:

აღდგომა (აღვსდგები) დადგომა, წარმოდგომა, აღმსობა (დაბად.20, 8; მარკ. 2,11), მიხდომა, ზედა დასხმა (ფსალ.3,1; დაბად.4,8...) // აღჭურვა, შებმა ბრძოლად (2. ნეშტ. 24, 23)

³ მასალის დაზუსტებისათვის მადლობას ვუხდით ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორს, ქ-ნ თამარ მესხს.

⁴ შდრ.: სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ **აღვსებას**, როგორც ქრისტეს აღდგომის დღესასწაულის აღმნიშვნელ ტერმინს, საფუძვლად უნდა დასდებოდა დღესასწაულის დროითი კავშირი მთვარის აღვსებასთან (სავსე მთვარესთან). საგულისხმოა ისიც, რომ აღვსება უკავშირდება გაზაფხულს, დროს, როდესაც ბუნება ივსება ახალი სიცოცხლით, ახალი ძალით. **აღვსების**, როგორც დღესასწაულის, აღმნიშვნელ პარალელურ ტერმინებად წერილობით ძეგლებში ასევე გვხვდება **პასეჟი** და **ზატიკი** (ლ. ზაჭაპურიძე, 2017 გვ. 188-190).

// ამოსლვა ქარისა, ავდრისა და სხ. // განცოცხლება, აღდგომა მკუდრეთით (ლუკ.20, 37 და 8, 55...), воскресать... (ნ. ჩუბინაშვილი, 1961, გვ.142)

აღდგომა – საუფლო დღე პასექისა მოსახსენებელად მაცხოვრისა ჩუენისა მკუდრეთით აღდგომისა, СВЕТЛОЕ ВОСКРЕСЕНИЕ (იქვე).

აქ ნიშანდობლივია ერთი ფაქტი: პირველ პირში არანორმატიული ფორმაა (აღვსდგები): ერთპირიან პირველი პირის ფორმაში ნამდვილად ზედმეტია -ს- პრეფიქსი, რომელიც მესამე პირის ნიშანია; შესაძლებელია, ავტორმა „აღსდგა“ ფორმის ანალოგიით შექმნა ეს ვარიანტი (მოსალოდნელი იყო: აღ-ვ-დგ-ებ-ი).

ნ. ჩუბინაშვილის განმარტებებს თითქმის ზუსტად იმეორებს დ. ჩუბინაშვილი:

აღდგომა (აღვსდგები) – დადგომა, წარმოდგომა, აღმსობა (დაბად.20, 8; მარკ. 2,11), მიხდომა, ზედა დასხმა (ფსალ.3,1; დაბად.4,8...) / აღჭურვა, შებმა ბრძოლად (2. ნემტ. 24, 23) // ამოსლვა ქარისა, ავდრისა და სხ. // განცოცხლება, აღდგომა მკუდრეთით (ლუკ. 20, 37 და 8, 55...), воскресать... „ავუდგენ მტერს“, „აღუდგინა მეფედ დავითი“; „ქარი ან ავდარი აღდგების, ...ლიტრა ვერ ადგა, ე.ი. ლიტრა ვერ აიწონა...“ (დ. ჩუბინაშვილი, 1984, გვ.62).

„აღდგომა – საუფლო დღე პასექისა მოსახსენებელად მაცხოვრისა ჩუენისა მკუდრეთით აღდგომისა, СВЕТЛОЕ ВОСКРЕСЕНИЕ“ (იქვე).

ნ. ჩუბინაშვილთან „აღვსება“ აღარ გვაქვს „აღდგომის“ მნიშვნელობით; დამოწმებულია ასეთი კონტექსტი: აღვსება – „სავსედ შექმნა“; მთოვარის გავსება, ბადრი მთოვარე, სავსედ შექმნა... თუმცა, იქვე „აღვსების

დღენი“ განმარტებულია, როგორც „საუფლო პასექის წინა დღენი“.

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის რვატომეულში, საბჭოთა ანტირელიგიური პოლიტიკის გავლენით, ერთგვარად შეფუთულია **აღდგომის**, როგორც საეკლესიო ტერმინის, მნიშვნელობა; კერძოდ, ახსნილია, როგორც „ძველი“ სიტყვა: „1. სახელი აღდგება ზმნის მოქმედებისა“. ლექსიკონში, პირველ რიგში, წარმოდგენილია ფიგურალური კონტექსტები „[მზის] აღდგომასთან მნათობის სხივებად გადავიქცევით! (გ.ტაბ.). იმისთვის ტანჯვა – სიხარულია, მკვდრებით აღდგომა – მისთვის სიკვდილი! (აკაკი)“... ამ მასალის შემდეგაა „აღდგომის“ „მეორე“ სემანტიკა და შესაბამისი განმარტება, სადაც ასახულია საბჭოური რელიგიური პოლიტიკა (ათეიზმის „კვალი“): „2. რელიგ. ქრისტეს ვითომც მკვდრებით აღდგომის, გაცოცხლების დღესასწაული... // გადატ. დღესასწაული, ზეიმი; სასიხარულო დღე...“ (ქეგლ, 1950, ტ. I, გვ. 745).

გამარტივებულზმნისწინიანი ფორმა და დამოწმებული ათეისტური კონტექსტი („ქრისტეს ვითომც მკვდრებით აღდგომა“) საკრალურობას უკარგავს რელიგიურ ტერმინს; ნიველირებულია ერთ-ერთი ტერმინოლოგიური მახასიათებელიც – მონოსემიურობა (ერთმნიშვნელობიანობა).

ქრისტეს მკვდრებით აღდგომის გამოსახატავად „აღდგომა“ ზმნური ლექსიკური ერთეული უალტერნატივოა, მაგრამ დღემდე საკამათოა პირიანი ფორმის ნორმატიულობის საკითხი: **რომელია მართებული: ქრისტე აღსდგა თუ ქრისტე აღდგა?**

პირველ რიგში, წარმოვადგენთ დოკუმენტურ მასალას (ხელნაწერების, საგალობლების მონაცემებს, პრესის მასალებს...), შემდეგ – საზოგადო მოღვაწეთა პოზიციას, ენათმეცნიერთა არგუმენტების კრიტიკულ ანალიზს და ბოლოს ჩვენეულ არგუმენტებსაც.

სამეცნიერო ლიტერატურაში თავიდანვე ყურადღება მიექცა ერთპირიანი (ერთვალენტიანი), მაგრამ ორპირისნიშნისანი **აღ-ს-დგ-ა** (ქრისტე) ფორმის კვალიფიკაციის საკითხს. ა. შანიძე, რომელმაც სამწიგნობრო ქართულის მასალაზე დაყრდნობით მონოგრაფიულად შეისწავლა მესამე ობიექტური და მეორე სუბიექტური პირის ნიშანთა განაწილების საკითხი, ყურადღება გაამახვილა „უსწორ-მასწორო ფორმების“ გაჩენასა და განზოგადების ორ მიმართულებაზე. მისი აზრით, „ერთმა იქამდე მიგვიყვანა, რომ სუბიექტ-ობიექტური პრეფიქსი **ჰ/ს** ისეთ ფორმებში გაჩნდა, სადაც მას არავითარი ადგილი არ უნდა ჰქონდეს, ხოლო მეორემ, პირიქით, სულ მთლად გამოდევნა იგი ხმარებიდან“ (აკ. შანიძე, 1981, გვ. 179). „კერძო ხასიათის“ ანომალიური ფორმებისაგან განსხვავებით (რომელთა გაჩენის მიზეზიც, შეიძლებაოდა ყოფილიყო „თვითეული ძეგლის თავისებურება“⁵, ასევე ავტორისა თუ გადამწერის ვინაობა და სხვ.“), ა. შანიძე ცალკე გამოყოფს და „დამწერთა თუ გადამწერთა“ არცოდნით გამოწვეულ **შეცდომებად** განიხილავს **აღსდგა / აღვსდგე**, **შეჰკრბეს**, **დაჰფარის**, **ჰყვიან**, **სთქუა** ტიპის ფორმებს:

„ქრისტე **აღსდგა**“ (იერუს. განჩ. 92, 2-3 ქვ.; 93, 12-13), „აწ **აღვსდგე**“ (იქვე 89, 1-9); „**შეჰკრბეს** მღვდელთ-მთავარნი იგი“ (იერუს. განჩ. 84, 2-1ქვ.); „ანუ არა მეზუერეთაცა იგივე **ჰყვიან**? (მათე 5, 46); “**წყალმან დაჰფარის ზღუად**“ (იერუს. განჩ.46, 18-20); ღმერთმან **სთქუა** (მათე 15, 4, ...სწორია: თქუა)... (იქვე, გვ. 210, 213).

ა. შანიძის აზრით, XI-XVII სს. სამწიგნობრო ქართულში **ჰ/ს** პრეფიქსების გამოყენებასთან დაკავშირებული ნორმები მხოლოდ „შერყეული იყო“, მაგრამ XVIII საუკუნეში „ანტონ

⁵ მკვლევარს მაგალითად მოჰყავს მრჩობლი **ჰს** პრეფიქსის ხშირი გამოყენება ათონისა და ტბეთის სახარებაში (მათესა და მარკოზის თავში), განსხვავებით ძველი ალექსის წიგნებისაგან.

კათალიკოსმა დაუკარგა... ყოველგვარი სასიცოცხლო ძალა და უბრალო სამკაულად აქცია“, შესაბამისად, მათი „საჭიროების მიხედვით შეგნებულად ხმარება“ ვერ მოხერხდა მომდევნო პერიოდშიც. ა. შანიძე იმოწმებს და კრიტიკულად აანალიზებს XIX საუკუნის დასაწყისსა და 10-იან წლებში მოღვაწე გრამატიკოსების თვალსაზრისებსაც **ჰ/ს** პრეფიქსების ორთოგრაფიის შესახებ. მოკლედ წარმოვადგენთ მისეულ ანალიზს:

ა. შანიძე (1981, გვ. 224-225): ს. ხუნდაძე ეწინააღმდეგება ზმნებში **ჰ-** პრეფიქსის გამოყენებას, რამდენადაც „არც აზრისთვის“ მიაჩნია საჭიროდ და „არც კეთილხმოვანებისათვის“; სამაგიეროდ, აუცილებლად თვლის **ს** პრეფიქსის შენარჩუნებას, რომელიც (გარდა რამდენიმე გამონაკლისი ფორმისა: ვთრთი, ვთონხნი... ცვთილობ, ვწვალობ...), „ზმნებში გამოთქმას აძლევს სინაზეს, სინატიფეს, თანაც სიდარბაისლეს“;

ა. შანიძე (1981, გვ. 223): პ. მირიანაშვილის მიხედვით, დაცული უნდა იქნეს „ვჰ პირველი, ჰ მეორე და ჰ მესამე პირის მაჩვენებელი“; ზმნური ფუძის დ, თ, ტ, ჩ, ც, ძ. წ. ჳ თანხმოვნებით დაწყების შემთხვევაში კი **ჰ** შეიცვალოს **ს-** ანად;

ა. შანიძე (1981, გვ. 224): „მ. ყიფიანი ცდილობს თეორიულად დაასაბუთოს ანტონ კათალიკოსის მიერ უკიდურესობამდე მიყვანილი ჰაეს **ჰ-**ს ხმარება...“

ა. შანიძე შენიშნავს, რომ აღნიშნულ გრამატიკოსთა მცდელობა უშედეგოდ დასრულდა და პრობლემის გადაჭრა ცალკეული მწერლის სუბიექტური დამოკიდებულების საკითხად იქცა. მაგალითისათვის ის იხსენებს ი. გოგებაშვილის მოთხრობის სათაურს: „იავნანამ რა ჰქმნა?!“ (ა. შანიძე, 1981, გვ. 224-225) და იმ ფაქტს, რომ პერიოდულ გამოცემათა სააღდგომო ნომრებში ყოველთვის იყო „ქრისტე აღსდგა“ /ხაზი

ჩვენია – ტ.ფ. ივ./. საყურადღებოა მკვლევრის მიერ აქვე ჩანიშნული ინფორმაცია, რომ ერთხელ დავაც ყოფილა, თუ რომელი ფორმა იყო სწორი: **აღსდგა** თუ **აღზღგა** (იქვე, გვ. 225).

XIX ს-ის მეორე ნახევარსა და XX ს-ის დასაწყისის პრესაში, **ქრისტეს აღდგომის** დღესასწაულისადმი მიძღვნილი ორიგინალური პუბლიცისტური წერილებისა და ლექსების სათაურებში უგამონაკლისოდ დასტურდება ფორმა **აღსდგა**. ასეთია, მაგ.: ხალხური ლექსი „ქრისტე აღსდგა!“ გაგონილი რაჭაში დათემიძისაგან⁶; გიორგი წერეთლის ლექსი „ქრისტე აღსდგა“⁷; „ქრისტე აღსდგა“ (ლექსის ავტორი – ია /ფსევდ./)⁸; „ქრისტე აღსდგა“ (ლექსის ავტორი – რ. ხუნდაძე)⁹; „ქრისტე აღსდგა“ (ლექსის ავტორი – რ. ჩიქოვანი)¹⁰; „ქრისტე აღსდგა, მკითხველო“ (წერილის ავტორია არტემ ახნაზაროვი¹¹; „ქრისტე აღსდგა“ (ილიას მოწინავე)¹²; „ქრისტე აღსდგა“ (ლექსის ავტორია ს. ფაშალიშვილი)¹³; „აღეს იგი აღსდგა“ (ლექსის ავტორი – გ. შინატეხელი)¹⁴; 1913 წელს გამოვიდა საოხუნჯო აღმანახი სახელწოდებით: „ქრისტე აღსდგა“.

აღსდგა ფორმა დაცულია აღნიშნული პერიოდის თარგმანების ენაშიც; ასეთია, მაგ.:

⁶ *ჯეჯელი*, 1892, N 3, გვ. 3.

⁷ *ჯეჯელი*, 1900, N 4, გვ. 3.

⁸ *კვალი*, 1894, N 15, გვ. 1.

⁹ *მწვემსი*, 1895, N 7, გვ. 2.

¹⁰ *მწვემსი*, 1897, N 8, გვ. 10.

¹¹ *ივერია*, 1898, N 73, გვ. 2.

¹² *ივერია*, 1904, N 77, გვ. 1.

¹³ *ნაკადული*, 1912, N 3, გვ. 3-4.

¹⁴ *თეატრი და ცხოვრება*, 1914, N 5, გვ. 14.

- ვასილ ველიჩკოს პროზად თარგმნილი პოემა „ქრისტე ალსდგა“¹⁵;

- რუსულიდან არქ. ნესტორის თარგმანი „ჭეშმარიტად ალსდგა“¹⁶;

- „ქრისტე რომ არ აღმდგარიყო, მაშინ ვინდა **ალსდგებოდა?** ქრისტე **ალსდგა!**“ ვკითხულობთ მღ. ნიკიფორე კანდელაკის თარგმანში, რომელიც ვლ. სოლოვიოვის მიხედვით არის შესრულებული¹⁷...

ზოგიერთ ქართულენოვან პუბლიკაციაში სანიანი ფორმების პარალელურად თავს იჩენს გამარტივებულ ზმნისწინიანი ვარიანტიც, ან **ს** ვლინდება პირველი პირის ფორმებშიც; მაგ., „ცნობის ფურცელში“ დაბეჭდილია „ყვავის“ (შიო ჩიტაძე) მხატვრულ-პუბლიცისტური ჩანახატი სათაურით: „ქრისტე **ალსდგა!**“ დასაწყისი ფრაზაა „არა, არ **ამდგარა** ქრისტე!“ შემდეგ ტექსტის ბოლოში ვკითხულობთ: „**მე ალსდგები** მაშინ, როდესაც სიმართლე და სიყვარული გამეფდება ღელა-მიწაზედ“. არა, არ **ამდგარა** ქრისტე!“¹⁸.

იგივე ითქმის ონოფრე მწირის (ფსევდ.) წერილზე, რომლის სათაურია „ქრისტე **ალდგა!**“, დაიბეჭდა „შინაურ საქმეებში“; ტექსტში ვკითხულობთ: ქრისტე **ალსდგა!** სიკვდილის მეფობა დაეცა“; „ქრისტე რომ არ **ამდგარიყო**, ვინ შეიძლება აღდგომას? ქრისტე **ალსდგა!**“; ტექსტის ბოლოს ისევ: „ქრისტე **ალდგა!**“¹⁹.

„საქართველო **ალსდგა...** უღელი გადატყდა“ – წერს მარო მაყაშვილი საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენასთან

¹⁵ ივერია, 1894, N 157, გვ. 2.

¹⁶ შინაური საქმეები, 1912, N 11 გვ. 3-7.

¹⁷ შინაური საქმეები, 1910, N 17, გვ. 17, გვ. 3.

¹⁸ ცნობის ფურცელი, 1905, N 2799, გვ. 1.

¹⁹ შინაური საქმეები 1910, N 16 გვ. 7-8.

დაკავშირებით (უცნობი ფურცლები მარო მაყაშვილის დღიურიდან)²⁰.

„**აღსდგა** გმირი! ერის დროშა მტკიცე ხელით ზე ასწია“ წერს პოეტი ლილია მგალობლიშვილი ლექსში, რომელიც საქართველოს დამოუკიდებლობის ორი წლის თავს მიუძღვნა²¹.

XIX საუკუნის მეორე ნახევრისა და XX საუკუნის პერიოდულ გამოცემათა სააღდგომო ნომრების გარდა, მხოლოდ **ქრისტე აღს(ზ)დგა** ვარიანტს იყენებენ **ილია ჭავჭავაძე და ვაჟა-ფშაველა**; იხ., მაგ.:

წმიდა ილია მართალი: „ქრისტე აღზდგა! აღზდგა მაცხოვარი კაცობრიობისა! მთელის ქვეყნის ქრისტიანობა ჰგალობს დიდებულს საგალობელს ქრისტეს აღზდგეისას. დიდი და პატარა სიხარულით ჰღაღადებს: „ქრისტე 1910, აღზდგა მკვდრეთით, სიკვდილითა სიკვდილისა დამთრგუნველი და საფლავების შინათა ცხოვრების მომნიჭებელი“. ქრისტიანობამ იცის – რისთვის აქებს და აღიდებს ამ დღეს: მკვდრეთით აღზდგა ქრისტე და აღადგინა თვისი კაცთა მხსნელი მოძღვრება, თვისი ახალი ცხოვრების მომნიჭებელი აღთქმა“²².

ვაჟა-ფშაველა 1906 წელს დაწერილ წერილში „დიდ-მარხვა“ იმეორებს სააღდგომო საგალობლის სიტყვებს: „ქრისტე აღსდგა მკვდრეთით...“ და შემდეგ ლექსით აგრძელებს: „...**აღსდგება** ქრისტე, **აღსდგება**, /დიდის ტანჯვისა მნახველი, / იმასთან ერთად **აღსდგება** / ქრისტეს მოსავთა სახელი“²³.

²⁰ *კომუნისტი*, თბილისი. 1990, 26 მაისი.

²¹ იხ. თეატრი და ცხოვრება, 1920 წ., 19, გვ. 15

²² <https://bit.ly/3bkgQmN> (დამოწმება: 06.02.2020).

²³ ვაჟა-ფშაველა. *თხზულებანი*, ტ.V, საბჭოთა საქართველო, თბილისი, 1961, გვ. 223.

იხ. ასევე: „ხალხი აზვირთდა, ხალხი **აღსდგა**, ხალხი მოქმედობს“²⁴.

1886 წლის 24 დეკემბრის წერილში „შობა მაცხოვრისა“ ილია წერს: „მას აქეთია **აღსდგა** ქვეყანა ახალის აღთქმისა, ახალი ცხოვრებისათვის...“²⁵

აკაკი წერეთლის პოემა „თორნიკე ერისთავში“ (1884 წ.) კვითხულობთ: „საქართველო **აღსდგა** მკვდრეთით!“²⁶ ასევე ცნობილია პოეტის 1894 წელს დაწერილი ლექსი „ქრისტე **აღდგა**“,²⁷ რომლის ტექსტშიც დასტურდება ნორმის მერყეობა, კერძოდ: სამჯერ უსანო **აღდგა** (სათაურში, მეხუთე და მეექვსე სტროფებში), ერთხელ უსანოდ და გამარტივებული ზმნისწინით **აღგა** (მეოთხე სტროფში): შდრ.:

„**აღდგაო** მკვდრეთით ჯვარცმული“ (მე-5 სტროფი, მე-4 სტრიქონი); „**აღდგა** ვინც სისხლი დაჰთხია“ (მე-6 სტროფი, 1-ლი სტრიქონი);

„აწ გიხაროდენ, **ზე ადგა** იესო ნაზარეველი“ (მეოთხე სტროფი, მე-4 სტრიქონი).

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ძველი თუ თანამედროვე თაობის სასულიერო წრის წარმომადგენელთა დამოკიდებულება **აღსდგა** / **აღდგა** ფორმებისადმი. წარმოვადგენთ რამდენიმე მაგალითს ქადაგებებიდან:

²⁴ ილია ჭავჭავაძე. *თხზულებანი*, ტ. I, საბჭოთა საქართველო, თბილისი, 1987, გვ. 200.

²⁵ <https://bit.ly/2RKz34X> (დამოწმება: 06.02.2020).

²⁶ აკაკი წერეთელი. რჩეული ნაწარმოებები ტ. II, საბჭოთა საქართველო, თბილისი, 1989, გვ. 33.

²⁷ აკაკი წერეთელი. რჩეული ნაწარმოებები ტ. I, საბჭოთა საქართველო, თბილისი, 1988, გვ. 405.

„...მტკიცის სარწმუნოებით დაღაღ-ვჰყოთ: ქრისტე **აღსდგა** მკვდრეთით და იქმნა იგი დასაბამ შესვენებულთა. ამინ“²⁸.

„დღეს **აღსდგა** ქრისტე და ამით დასთურგნა, შემუსრა და განაქარვა მანქანებანი ეშმაკისა. დღეს **აღსდგა** ქრისტე, და ამით განგვისნა ყველას ბჭენი სამოთხისანი...“²⁹.

„...ქრისტე **აღსდგა!** **აღსდგა** წყარო ცხოვრებისა და ჭეშმარიტებისა...“, „ჭეშმარიტად **აღსდგა** ქრისტე!“³⁰ **აღსდგა** ფორმა დასტურდება პატრიარქის 2018 წლის 8 აპრილის სააღდგომო ეპისტოლეში,³¹ მაგრამ 2019 წლის სააღდგომო ეპისტოლეს ტექსტურ ვარიანტში არის **აღდგა**³². ...აღსანიშნავია ისიც, რომ ილია II-ის სხვა ტიპის ტექსტებშიც დასტურდება ორივე ფორმა, მაგ.: „მე მწამს, რომ... კვლავ **აღდგება** ტრადიციული კავშირი საქართველოსა და წმიდა მთის ივერიის მონასტერს შორის... ჩვენ გვსურს, რომ **აღსდგეს** ის კავშირი, რომელიც არსებობდა საქართველოსა და ივერიის მონასტერს შორის... [საქართველოს საპატრიარქო]... იმედოვნებს... კიდევ უფრო დაუახლოვდეს მას... რათა კვლავ **აღსდგეს** ძველი ათონი“³³.

საბჭოთა ეპოქაში, როდესაც აიკრძალა რელიგია, ბუნებრივია, ძალიან მწირია საანალიზო მასალა, თუმცა, არარელიგიურ კონტექსტში ინერციით მანც ვლინდება ს-. ამ

²⁸ ნაწყვეტი დეკ. კ. ცინცაძის ქადაგებიდან, რომელიც ეძღვნება მთავარ-მოწამე გიორგის სხენებას: სიტყვა, აპრილის 23, გიორგობა-დღეს, ქადაგებანი, 1913 წელი, 4 აპრილი, გვ. 19.

²⁹ ნაწყვეტი ეპისკოპოს ლეონიდის ქადაგებიდან „ქრისტე აღსდგა!“ ქადაგებანი, 1913 წ. 4 აპრილი, გვ. II.

³⁰ ნაწყვეტი ილია II-ის სააღდგომო ეპისტოლედან: ჯვარი ვაზისა, 1981 წ. 1, გვ. 3, 5.

³¹ <https://www.imedi.ge/ge/video/22933/imedis-kvira--8-aprili-2018-tseli> (დამოწმება: 06.02.2020).

³² <https://bit.ly/2xx8HNg> (დამოწმება: 13.12.2019)

³³ ნაწყვეტი მცხეთის სასულიერო სემინარიის პედაგოგ ი. ჭეიშვილის წერილიდან: ჯვარი ვაზისა, 1981 წ. 1, გვ. 33-35.

თვალსაზრისით საინტერესო მაგალითებია, მაგ., ა. სუფსელის ლექსი „**აღსდგა მუშა**“³⁴. ნ. ზომლეთელის პოემა „**აღსდგა სინათლე**“ (1928); გ. ცანავას ლექსი „**დონბასი აღსდგა**“³⁵; ვ. თოღუას ლექსი „**აღსდგა ქალაქი**“³⁶. „**ხალხი აღსდგა**“ საგაზეთო პუბლიკაცია რუსთაველის თეატრის ამავე სახელწოდების სპექტაკლის პრემიერაზე³⁷ და სხვ.

თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების მიხედვით არანორმატიულია „**აღსდგა სინათლე**“ ტიპის შესიტყვების ერთპირიან (/ერთვალენტიან) ზმნურ ფორმაში ორი პირის ნიშნის არსებობა (სწორია სინათლე აღდგა), მაგრამ შემთხვევითი არ არის, რომ სამეცნიერო ლიტერატურაში „**ქრისტე აღდგა**“ ფორმის პარალელურად, გამონაკლისის სახით, დასაშვებადაა მიჩნეული „**ქრისტე აღსდგა**“, კერძოდ:

აღნიშნული ფორმის გამოყენება „მორწმუნის სუბიექტური არჩევანის საკითხად“ მიაჩნიათ³⁸.

ბ. ჯორბენაძის აზრით, „მორფოლოგიურად ზედმეტი“ ს-პრეფიქსი, როგორც არაძირითადი, **ფაკულტატიური საშუალება**, ასრულებს ერთი სიტყვის („აღდგება“) განსხვავებულ მნიშვნელობათა („1. გაცოცხლება; 2. განახლება, აღორძინდება...“) **ფორმობრივად გარჩევის** ფუნქციას; შდრ.: „**ქრისტე აღ(ს)დგა**“ და „**დანგრეული ქალაქები აღდგა**“... (ბ. ჯორბენაძე, 1985, გვ. 51-52, 248); მნიშვნელობათა დიფერენციაციის საკითხთან დაკავშირებით, იხ. თანამედროვე ქართულ სალიტერატურო ენის ნორმები, 1970, გვ. 169-170; ა. შანიძე, 1980, გვ. 249; ბ. ფოჩხუა, 1970, გვ. 209-210.

³⁴ *კომუნისტი*, თბილისი, 1921, 7 ოქტომბერი, გვ. 2.

³⁵ *სტალინის დროშა*, 1943, N 48, გვ. 48.

³⁶ *მეზნებარე კოლხიდელო*, 1946, N 29, გვ. 29.

³⁷ *კომუნისტი*, თბილისი, 1941, 3 დეკემბერი.

³⁸ <https://bit.ly/2KemBX9> (დამოწმება: 06.02.2020).

შ. აფრიდონიძე წერს: „მკაცრად ვერ ვიმსჯელებთ ძველი ქართულიდან მომდინარე ტრადიციულ ქრისტიანულ ფორმულაზე „ქრისტე **აღსდგა**“, რომელიც გამონაკლისის სახით შეიძლება უცვლელი დარჩეს. სხვა შემთხვევაში ს-თავსართი ამ ერთპირიან ზმნაში სრულიად ზედმეტია (ტრადიცია **აღდგა** და არა: **აღსდგა**)“ (შ. აფრიდონიძე, 2009, გვ. 113). ანალოგიურია მკვლევრის პოზიცია „ამბიონისათვის“ მიცემულ ინტერვიუში: შ. აფრიდონიძე **აღსდგა** ფორმას დასაშვებად მიიჩნევს მხოლოდ „ხმარების ხანგრძლივი საეკლესიო ტრადიციისა და მისი თანმხლები კოლორიტის“ გამო³⁹.

ნ. ხახიაშვილის წერილში „ქრისტე **აღდგა**“ თუ ქრისტე **აღსდგა**“ გაკეთებულია ლოგიკური დასკვნა: „**ქრისტე აღსდგა!**“ – „**ჭეშმარიტად**“, როგორც ქრისტიანული ტერმინი – მილოცვის ფორმულა... უყოყმანოდ სოციალური სანქციის მფლობელია” (ნ. ხახიაშვილი, 2014, გვ. 216).

ჟ. ფეიქრიშვილი, რომელიც, ფაქტობრივად, იმეორებს ბ. ჯორბენაძის თვალსაზრისს, წერს: „რამდენადაც ზმნის ერთი – **აღდგა** ფორმით უნდა გამოხატულიყო ორგვარი სემანტიკა, ამიტომ ენამ ბუნებრივად, შინაგანი კანონზომიერებიდან გამომდინარე, მოახდინა მნიშვნელობათა დიფერენციაცია პარალელური **აღდგა/აღსდგა** ფორმებით: პირველი გრამატიკულად მართებულია, მას უკავშირდება ნეიტრალური შინაარსი – მხოლოდ ძველის აღდგენა-განახლება, მეორე კი სტილისტურ-ემოციურად სხვა შეფერილობის მქონეა, ზეალმატებული შინაარსისაა, გულისხმობს ქრისტეს მკვდრეთით აღდგომას, გაცოცხლებას. ამ განსხვავებული სემანტიკის გამოხატვა ზმნაში დაეკისრა გრამატიკულად უფუნქციო პირის ნიშანს **ს** პრეფიქსს, ანუ სხვაგვარად **აღსდგა**

³⁹ <https://www.ambebi.ge/article/233716-kriste-agsdga-tu-agdga-romelia-scori-porma/> (დამოწმება: 06.02.2020).

ფორმაში **ს** პრეფიქსის ფუნქცია არის სიტყვის სემანტიკური ელფერის შეცვლა და არა პირის გამოხატვა... სამეცნიერო ლიტერატურის მიხედვით, **აღსდგა**, როგორც გამონაკლისი, მიჩნეულ იქნა დასაშვებ (მართებულ) ფორმად“ (ჟ. ფეიქრიშვილი, 2017, გვ. 17).

დ. მელიქიშვილის თვალსაზრისით, რომელიც მკვლევარმა ჩვენთვის გამოგზავნილ პირად ელექტრონულ წერილში დააფიქსირა, **აღსდგა კანონიკური ფორმაა, რადგან ისტორიულად აღსდგა ორვალენტიანი და ორპირიანი იყო**: „ვინ დაასკვნა, რომ ეს ფორმა გრამატიკულად მცდარია? ეს არის ე.წ. „დაჰბადა“ ტიპის ზმნა: დაჰბადა მან იგი ქუეყანასა (ზედა); დაებადა იგი ქუეყანასა > ქვეყანაზე; და (ჩა)ჰფულა მან იგი მას (ქუეყანასა = მიწასა>(ში); დაეფლა იგი მიწასა > მიწაში; **აღსდგა** იგი ქუეყანას(ა)>ზე... ამ ტიპის სამპირიანი ზმნების კონვერსიული ორპირიანი ე-პრეფიქსიანი ფორმის მიცემითბრუნვიან ობიექტს -ზე და -ში თანდებული დაერთო და ზმნა ერთპირიანად იქცა: შესაბამისად, ე- პრეფიქსი შეცვალა ი- პრეფიქსმა (დაებადა> დაიბადა იგი, ჩა/დაეფლა > ჩა/დაიფლა) იგი. თუმცა კი ზოგჯერ ე-პრეფიქსიანი ფორმაც იხმარება (ჩაეფლა იგი ტლაპოში). რაც შეეხება **აღსდგა** (იგი მას) ორპირიან ზმნას, აქაც იგივე მოხდა: ორი პირიდან ერთი – ობიექტი დაიკარგა: აღსდგა იგი მას >აღდგა იგი. შესაბამისად, ზედმეტი პირის ნიშანიც დაიკარგა, მაგრამ ეს არ შეხება მაცხოვრის, ქრისტეს აღდგომის დღესასწაულს: ამიტომ სწორედ მხოლოდ ქრისტეს აღდგომის დღესასწაულზე ითქმის: **ქრისტე აღსდგა** მკვდრეთით (ქუესკნელით, ჯოჯოხეთით), სიკუდილისა სიკუდილითა დამთრგუნველი და საფლავების შინათა ცხოვრების მიმნიჭებელი".

ჩვენთან ზეპირ საუბარში გამოთქვა თავისი მოსაზრება პროფესორმა მანანა ტაბიძემაც; კერძოდ, ელექტრონული ფორმით მოწერილ წერილში ის წერს: “დღევანდელ საქართველოში ფართოდ გავრცელებულ გამოთქმაში „ქრისტე

აღსდგა“ ზმნა გრამატიკული თვალსაზრისით სწორად არ არის გაფორმებული, რადგან ერთპირიან ზმნას სუბიექტის ორი ნიშანი თავსართი „ს“ და ბოლოსართი „ა“ ერთდროულად არ უნდა დაერთვოდეს, მაგრამ ხალხმა გუმანით ივრძნო, რომ ისეთი დიდმნიშვნელოვანი ფაქტი, როგორც მაცხოვრის მკვდრეთით აღდგომაა, არ შეიძლება იმავე ფორმით გამოსახოს, როგორსაც ნებისმიერი აღდგენილი არსის ან მოვლენის განახლებასთან დაკავშირებით გამოიყენებდა. ამით უნდა აიხსნებოდეს „აღსდგა“ ფორმის სიცოცხლისუნარიანობა ერთადერთ შესიტყვებაში, რომელიც უფალს უკავშირდება „ქრისტე აღსდგა“, ყველა სხვა შემთხვევაში ენა უაღტერნატივოდ აფორმებს ერთპირიანი ზმნის ნორმირებულ მოდელს „აღდგა“ (აღდგა სამუშაო პროცესი, აღდგა ნაგებობა, აღდგა გაცდენილი სასწავლო კვირა და ა.შ.). მე პირადად მკაფიოდ ვვრძნობ აღდგა/აღსდგას შორის არსებულ მეტაფიზიკურ სხვაობას და ამ სხვაობის შენარჩუნებას ვუჭერ მხარს”.

ძირითადად სოციალურ ქსელში აქტიურობს **ფილოლოგიის დოქტორი ლ. ლვინჯილია**, რომელიც წერს (11.04.2015): „ქრისტე აღდგა! გილოცავთ აღდგომის ბრწყინვალე დღესასწაულს და კიდევ ერთხელ შეგახსენებთ, ერსაც და ბერსაც, რომ სწორია ფორმაა „ქრისტე აღდგა!“ -ს-ს გარეშე!!! {და არა "აღ-ს-დგა"!}. სასურველია, მილოცვის დროს ეს გავითვალისწინოთ! ღმერთმა მრავალს დაგასწოროთ ბედნიერად!“⁴⁰ **ლ. ლვინჯილია სხვაგან უფრო მწვავედ წერს:**

„ოთხთავში „აღსდგა“ არ იხმარება...ზოგი არგუმენტად იმას იშველიებს, რომ პატრიარქი ასე ამბობსო. პატრიარქი "სკმებსაც" ამბობს, მაგრამ სალიტერატურო ენა მრ. რიცხვში მანც „სკამებს“ ირჩევს. მოცილე ორთოგრაფიულ ფორმათაგან,

⁴⁰ <https://www.facebook.com/stsoria.arastsoria/posts/949536698401001/>
(დამოწმება: 06.02.2020).

ბუნებრივია, გრამატიკულად გამართულს უნდა მიენიჭოს უპირატესობა; ეს საკითხი ადვილად მოსაგვარებელია, თუ ეკლესია მოისურვებს და მრევლსაც ურჩევს. ისევე, როგორც „მამაო მოვიდა“ და „დედაომ მითხრა“ ტიპის გამოთქმებს არაფერი ეშველება, თუ სასულიერო პირებმა ეს მკაფიოდ არ განუმარტეს მორწმუნეებს (და არამხოლოდ). ასე რომ... ქრისტე აღდგა! ვისაც -ს-ანის ჩართვა ექსპრესიის გასაძლიერებელ ხერხად მიაჩნია, ბარემ "აღსდგომაც" დაამკვიდროს და უფრო შორსაც წავაღოთ... „ქრისტე აღდგა!“ მაინც ახარეთ ერთმანეთს სწორად!!! (-ს-ს გარეშე!!!)“; „სააღდგომო ეპისტოლეში პატრიარქმა ბრძანა – ქრისტე აღდგაო (-ს-ს გარეშე!!!)“⁴¹; იქნებ მისი მაინც ისმინოთ, ჩემი თუ არ გვჯერათ???

სოციალურ ქსელშივე განსხვავებულ თვალსაზრისს ავითარებს **პროფესორი თ. გვანცელაძე** (11.04.2015): „მართალია, წმინდა გრამატიკული თვალსაზრისით ფორმა „აღსდგა“ არ არის მართებული და მასში ს თანხმობანი ზედმეტია (უფუნქციოა), მაგრამ ეს ვარიანტი უკვე ძველქართული ტექსტებიდან დასტურდება და გამოყენების მრავალსაუკუნოვანი ტრადიცია აქვს. „აღდგა“ და „აღსდგა“ ვარიანტთაგან ვისაც რომელი მოსწონს, ის შეუძლია გამოიყენოს, მით უმეტეს, რომ ოფიციალურად არცერთი არ არის დაკანონებული“⁴³.

სოციალურ ქსელშივე გამოქვეყნდა **ტ. ფუტყარაძის** ორი წერილი: „ქრისტე აღსდგა!“ (01.05.2016) და „ქრისტე აღსდგა თუ ქრისტე აღდგა?“ (29.04.2019). დავიმოწმებთ მხოლოდ დასკვნებს:

⁴¹ <https://www.etaloni.ge/geo/main/index/7738> (დამოწმება: 06.02.2020).

⁴² <https://paqtebi.ge/?p=25270> (დამოწმება: 06.02.2020).

<https://bit.ly/3cqJvXp>; <https://bit.ly/2RNRfem> (დამოწმება: 06.02.2020).

⁴³ <https://bit.ly/2VzHXUa> (დამოწმება: 06.02.2020).

„ქრისტეს აღდგომა გამორჩეული მოვლენაა, შესაბამისად, ენა/ხალხი ცდილობს, ამ უნიკალური მოვლენისათვის დაამკვიდროს განსაკუთრებული ენობრივი გამოხატულებაც. ზეპირ მეტყველებაში ზოგჯერ ისმის აღზღვა, თუმცა, წერილობით ნორმად უნდა დამკვიდრდეს: ქრისტე აღსდგა! გასათვალისწინებელია კიდევ ერთი გარემოებაც: „აღსდგა“ ვარიანტში -ს- არამხოლოდ განარჩევს ზმნის ფორმას, არამედ ექსპრესიულობას მატებს ზმნის სემანტიკასაც“⁴⁴ ...ქრისტეს აღდგომის უნიკალურობის გამო ქართულ ენობრივ მსოფლალქმაში (ენობრივ ფსიქოლოგიაში) არის ძლიერი ტენდენცია, არაჩვეულებრივი მოვლენა – ქრისტეს მკვდრეთით აღდგომა – განსხვავდეს ჩვეულებრივი მოვლენებისგან: ხიდის აღდგენისაგან, გარიცხული სტუდენტის აღდგენისაგან და სხვ. ...შესაბამისად, გამონაკლისის წესით, ნორმატიულ გამოთქმად უნდა მივიჩნიოთ **ქრისტე აღსდგა!**⁴⁵

სპეციალისტთა გაორებული პოზიციის შესაბამისად, ყოველ წელს აღდგომის დღესასწაულის დღეებში სოციალურ ქსელში მიმდინარეობს გაუთავებელი კამათი თემაზე: „**აღსდგა**“ ფორმაა მართებული თუ **აღდგა**? წარმოვადგენთ ორ საპირისპირო მოსაზრებას:

თეა დარახველიძე: „სასკოლო ორთოგრაფიული ლექსიკონი“ (ა. ჩიქობავას სახელობით ენათმეცნიერების ინსტიტუტი): აღდგება; აღდგა [და არა აღსდგება, აღსდგა], მაგრამ: ქრისტე აღსდგა (ტრადიც.)⁴⁶.

მარინა ჯღარკავა: ქრისტე აღსდგა! – ამ ფრაზაში ბევრი რამაა ნაგულისხმევი... ზმნა „აღ-ს-დგა“ ორპირიანად აღიქმება (აღსდგა ის მას, ანუ აღუდგა ის მას (სიკვდილს),

⁴⁴ <https://bit.ly/2wPnBhj> (დამოწმება: 06.02.2020).

⁴⁵ <https://bit.ly/3aiel38> (დამოწმება: 06.02.2020).

⁴⁶ <https://bit.ly/3aizkCI> (დამოწმება: 06.02.2020).

გაცოცხლდა... („აღდგა“ ერთპირიანია... მარტივი... უფრო გვიანი, ანუ ახალი ფორმაა და მხოლოდ ერთი გაგება აქვს...) ⁴⁷.

თანამედროვე პრესის ენაში **“აღსდგა”** ფორმა აქტიურად გამოიყენება, როგორც ტერმინოლოგიური, ისე საერთოენობრივი მნიშვნელობებით; მაგ.:

- სოფიო თავაძე, „ქრისტე აღსდგა!“: მარხვა სინანულისა, აღდგომა სიხარულისა! ინტერვიუ მღვდელ კონსტანტინე ლეკიშვილთან ⁴⁸.
- ლელა ჩხარტიშვილი, „ქრისტე აღსდგა მაშასადამე, სიცოცხლე სიკვდილზე ძლიერია“ ⁴⁹;
- მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე, „ქრისტე აღსდგა! - საქართველო აღსდგა“ ⁵⁰;
- მირიან სხირტლაძე, პროტოდიაკვანი, „აღსდგა ქრისტე და ჩვენც თანა აღვადგინა: სახარება: იოანე, 1 თავი, აღდგომის სახარება, 1-17 მუხლები“ ⁵¹;
- ნ. ლორთქიფანიძე, „...და ქრისტე აღსდგა ჩემს გულში“: ამხანაგის ნათქვამიდან: ლიტერატურული ჩანახატი... ⁵²
- ნ. თარგამაძე, ვახტანგ რჩეულიშვილი ვიცე-სპიკერად აღსდგა: ამის აღსანიშნავად მისმა მეუღლემ პარლამენტარები „არმაზში“ აქეიფა ⁵³;
- ლ. გიორგაძე, „როგორ „აღსდგა მკვდრეთით“ ტრიბუნაზე აფეთქებული „მოციქული“, რომელმაც უშიშროების დავალებით

⁴⁷ <https://bit.ly/2Vh8GpF> (დამოწმება: 06.02.2020).

⁴⁸ *კარიბჭე*, მართლმადიდებლური ჟურნალი, 2008, N 8(95), გვ. 46.

⁴⁹ *კარიბჭე*, მართლმადიდებლური ჟურნალი, N 8(95), 2008, გვ. 21.

⁵⁰ *კრიალოსანი*, ქართული ქრისტიანული ჟურნალი, 2008, N 4/38, თბილისი, გვ. 5.

⁵¹ *სარკე*, 2010, N 14, გვ. 10.

⁵² *ქართული*: გერმანიის ქართული სათვისტომოს ორგანო, მიუნჰენი, 2009, N 2(21), გვ. 31.

⁵³ *რეზონანსი*, 1997, N 192; 2000, N 265, გვ. 7.

სამპლიონიანი სექტა შექმნა ამერიკაში“: საიდუმლო სპეცოპერაციები;⁵⁴

- დ. მიქაძე, „ჩატენილი ხიდი“ აღსდგა⁵⁵;
- [ჟურნალი] „ცისკარი“ აღსდგა⁵⁶;
- საქართველოში პროფსასწავლებლები აღსდგა⁵⁷;
- ეგვიპტელი ინვესტორების საქართველოს მიმართ ინტერესი აღსდგა მთავარი თემა⁵⁸;
- მ. აშულიშვილი, სალონური შეხვედრების ტრადიცია აღსდგა...⁵⁹
- დ. ბაქრაძე, ესპანეთი ბასკთა სეპარატიზმის წინააღმდეგ აღსდგა...⁶⁰

ვფიქრობთ, „აღსდგა“ ფორმა კანონიკურად უნდა ჩავთვალოთ მხოლოდ ქრისტეს აღდგომის კონტექსტში. წინა თაობების მეცნიერების ლოგიკური თვალსაზრისებისა და, რაც მთავარია, დოკუმენტური მონაცემების გათვალისწინებით, წარმოვადგენთ რამდენიმე არგუმენტს:

1. -დგ- ზმნური ძირიდან აღ-/ა- ზმნისწინით ნაწარმოებ ერთბირიან ზმნურ ფორმათა სხვადასხვა ფორმებს ენის განვითარების ამ ეტაპზე უკვე განაწილებული აქვთ თავიანთი სემანტიკური ველი; კერძოდ, წყვეტილის (ნამყო სრულ) მწკრივში დგ- ზმნური ძირიდან აღ-/ა- ზმნისწინით ნაწარმოები ერთბირიანი (/ერთვალენტიანი) ზმნური ფორმა სამი ფონეტიკური ვარიანტით რეალიზდება, რომელთაც

⁵⁴ თბილისელები, 2008, N 7, გვ. 58.

⁵⁵ საქართველოს რესპუბლიკა, 1994, N 124 (926) გვ. 4.

⁵⁶ კალმასობა, 2006, N 4, გვ. 16.

⁵⁷ აღია, 2007, N 109(2082), გვ. 6.

⁵⁸ საქართველოს ეკონომიკა: სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი, 2013, N14 188, გვ. 10.

⁵⁹ ავერსი, შემეცნებით-გასართობი სამედიცინო ჟურნალი, 2015 N 5 (122), გვ. 60-61.

⁶⁰ რეზონანსი, 1997, N 192, გვ. 6.

გარკვეულწილად განსხვავებული სამი სემანტიკა და სამი სხვადასხვა საწყისი აქვთ (შდრ., ზემოთ ბ. ჯორბენაძის თვალსაზრისი):

- ალ-ს-დგ-ა ქრისტე (სიკვდილისა სიკვდილითა დამთრგუნველი)! /≠აღდგომა/;
- ალ-დგ-ა: ურთიერთობა, ხიდი, ნაგებობა, გზა... /≠აღდგენა/;
- ა-დგ-ა: ბავშვი, სტუმარი, მგზავრი... /≠აღდგომა/.

პირველი მნიშვნელობის გამომხატველი ფორმა უნიკალურია: მას არ ეწარმოება არც სხვა პირები და არც სხვა მწკრივები. მეორე მნიშვნელობის გამომხატვავე ზმნური ფორმა რეალიზდება ყველა პირში, არა აქვს აწმყო დროის გამომხატველი საკუთარი ფორმა, მაგრამ აქვს მომავალი დრო: „აღდგება“. **მესამე მნიშვნელობით** დადასტურებულ ფორმას ეწარმოება სამივე პირისა და ყველა დროის ფორმა: ვ-დგ-ები, დგ-ები, დგ-ები-ა... მომავალ დროში: ა-ვ-დგ-ები, ა-დგ-ები, ა-დგ-ები-ა...

წარმოდგენილი ვარიანტებიდან მესამეს ყველაზე ნაკლები პერსპექტივა აქვს, იქცევს ტერმინოლოგიური შესიტყვების ერთ-ერთ კომპონენტად. ზოგი სპეციალისტი რელიგიურ ტერმინად დასამკვიდრებლად გვთავაზობს მეორე ფორმას (აღდგა). ტერმინისათვის მნიშვნელოვანია უნიკალურობა, ვიწრო სემანტიკა, შესაბამისად, ტერმინოლოგიური თვალსაზრისით, მხოლოდ **პირველი ფორმაა საინტერესო და ნორმატიულ ფორმად უნდა დამკვიდრდეს აღსდგა.**

აქვე აღვნიშნავთ: როგორც წესი, ზეპირ მეტყველებაში ორ მჟღერ თანხმოვანს შორის მოქცეული „ს“ მჟღერდება: **ალ-ს-დგ-ა > აღ-ზ-დგ-ა.** იშვიათად, ფონეტიკური პროცესი შეიძლება განვითარდეს საპირისპირო მიმართულებითაც: ზეპირ მეტყველებაში ს-ს გავლენით შეიძლება დაყრუვდეს წინამავალი

„ღ“: აღსდგა > ახსდგა. ყველა შემთხვევაში, გრამატიკული ნორმა უნდა იყოს **აღსდგა**“.

ვფიქრობ, ლოგიკურია, შევინარჩუნოთ სამივე ფორმობრივი ვარიანტი (აღსდგა, აღდგა, ადგა), რამდენადაც ისინი სხვადასხვა ფორმაწარმოებითი პარადიგმის წევრები არიან და მათ სამი სხვადასხვა სემანტიკა უკავშირდება (აღდგომა, აღდგენა, ადგომა). არალოგიკურია, პირველი და მეორე ფორმების დაპირისპირების ნიველირებით ერთ ფორმასთან დაეუშვათ ორი განსხვავებული მნიშვნელობა: „აღდგომა“, ასევე, „აღდგენა“.

2. თანამედროვე ნორმების მიხედვით, -ს- პირის ნიშანი უფუნქციოა, ზედმეტია, ანუ გრამატიკულად მცდარია ფორმა „აღსდგა“, მაგრამ, ამავე დროს, როგორც უკვე შენიშნულია სამეცნიერო ლიტერატურაში, აღ-ს-დგ-ა გამოყენებულია უნიკალური მოვლენის – ძე ღმერთის „საფლავიდან აღდგომისა“ და ცად ამაღლების – გამოსახატავად. ამ უნიკალურ კონტექსტში დღეს -ს-ს უთუოდ ეძლევა ექსპრესიულობის გამონათვის ფუნქცია, რაც, საბოლოო ჯამში, ლექსიკური მნიშვნელობის ცვლილებას აპირობებს (-ს-დართული ფორმა სხვა ლექსიკურ მნიშვნელობას იძენს. თუმცა, ეს არ ნიშნავს, რომ -ს- სიტყვააწარმოებელი აფიქსი ხდება);

3. ხიდი აღდგა, გარიცხული სტუდენტი აღდგა (ბ. ჯორმენაძის საინტერესო მაგალითია!), წყლის მოწოდება აღდგა... ტიპის ფორმებში სუბიექტი პასიურია, ქრისტე აღსდგა შესიტყვებაში კი ქრისტე, უფალი თავადაა მოქმედიც, თვითაღმდგენიც...

შღრ.: აქტიური სუბიექტი – პასიური სუბიექტი:

- **მშენებელი** (აქტიური) აღადგენს ხიდს – ხიდი (პასიური) აღდგა; რექტორი (აქტიური) აღადგენს სტუდენტს – სტუდენტი (პასიური) აღდგა;
- **ქრისტე** (აქტიური) **აღსდგა** /უფალი თავისი ძალითა და ნებით აღსდგა/.

შესაბამისად, კარგი იქნება, რომ ამ ფორმების ნორმატიული ვარიანტების დადგენისას გავითვალისწინოთ **ენობრივი ფსიქოლოგია**.

4. ლექსიკურ-სემანტიკური განსხვავებულობის გარდა, უთუოდ დგას უსანო და სანიანი ფორმების სტილური დიფერენციაციის საკითხიც: აღდგა - მრავალმნიშვნელობიანი ლექსემა გამოიყენება საერო მეტყველებაში, ხოლო „ქრისტე აღსდგა“ შესიტყვება ძირითადი ფორმაა საეკლესიო სტილით მეტყველებისას (მრევლის მეტყველებაში თუ სააღდგომო მილოცვის ფორმულას: ქრისტე აღსდგა – ჭეშმარიტად აღსდგა!); შესაბამისად, ვერ მივიღებთ შეხედულებას “აღსდგას” „გამონაკლის ფორმად“ დაშვების შესახებ. ამგვარი გზით თუ წავალთ, ასევე გამონაკლისად უნდა ჩავთვალოთ საეკლესიო-მწიგნობრული სტილისათვის სპეციფიკური სხვა ტერმინები თუ ტერმინოლოგიური მნიშვნელობის მქონე შესიტყვებები და, ზოგადად, რუდიმენტულ მოვლენად გამოვაცხადოთ საეკლესიო სტილი. ქართული სამწიგნობრო ენის საეკლესიო სტილი, როგორც არქაიზებული მოვლენა, დღესაც ფართოდ გამოიყენება საეკლესიო პირებისა თუ მრევლის მეტყველებაში.

აქვე დავძენთ: შესაძლოა, მართლაც „მორწმუნის სუბიექტური არჩევანის საკითხად“ დარჩეს, თუ რომელ ფორმას მიანიჭებს უპირატესობას: ს-ანიანს თუ უ-ს-ანოს, მაგრამ ეს ვერ არღვევს **საეკლესიო-მწიგნობრული სტილის თავისთავადობას**, რითაც ის განსხვავდება რომელიმე სხვა სტილისაგან. ანალოგიურ მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ყველასათვის ნაცნობი შემთხვევა, როდესაც პაციენტს მისთვის

„გასაგებ ენაზე“ მიეწოდება ინფორმაცია ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე, თუმცა იგივე ინფორმაცია, წესისამებრ, მედიკოსთათვის სავალდებულო სამედიცინო ტერმინოლოგიით აისახება ავადმყოფობის ისტორიაში (ი. ვაშაკიძე და ტ. ფუტყარაძე, 2019, გვ. 395).

5. „აღსდა“ ფორმის გამოყენების დიდი ისტორია; იხ, მაგ., „წმიდა პასექისა და ბრწყინვალე შვიდეულის ჟამნობის“ ტექსტი: „ქრისტე აღსდა მკვდრეთით...“ „ანგელოსი ღალადებს, მიმადლებულო წმიდაო ქალწულო გიხაროდენ და კვალად გიხაროდენ, ძე შენი აღსდა მესამესა დღესა საფლავით და მკვდარნი აღადგინა, ერნო გიხაროდენ! ქრისტე აღსდა!“⁶¹.

იხ. ასევე:

„აღსდგინ ღმერთი, და განიბნინენ ყოველნი მტერნი მისნი (67. დასასრულსა, დავითის ფსალმუნის, შესხმისაი)...“⁶²

„აღსდა მესამესა დღესა მსგავსად წერილისა“ („მრწამსი“)⁶³...

აღსდა ფორმა დასტურდება არქაულ საგალობელშიც. სწორედ ასეთი ისტორიის გამოა, რომ ამ ფორმას იყენებდნენ წმიდა ილია მართალიც,⁶⁴ ძველი თუ ახალი თაობის სასულიერო პირებიც და მრევლის წევრებიც (არაიშვიათად: აღსდა > აღზდა: ღ-ს გავლენით-ს მჟღერდება).

⁶¹ <https://bit.ly/3bkfacX> (დამოწმება: 06.02.2020).

⁶² <http://www.orthodoxy.ge/lotsvani/fsalm9.htm> (დამოწმება: 06.02.2020).

⁶³ <http://www.orthodoxy.ge/sakhli/mrtsamsi.htm> (დამოწმება: 06.02.2020).

⁶⁴ <https://bit.ly/3ex5UUR> (დამოწმება: 06.02.2020).

შეგვიძლია დავასკვნათ:

-**ღვ**- ზმნური ძირიდან **აღ-ა-** ზმნისწინით ნაწარმოებია ერთბირიან **ზმნურ ფორმათა სამი ვარიანტი, რომელთაც აქვთ თავიანთი სემანტიკური ველი** და სამი სხვადასხვა საწყისი:

- **აღ-ს-ღვ-ა** ქრისტე (სიკვდილისა სიკვდილითა დამთრგუნველი)! /=**აღღვომა**/;

- **აღ-ღვ-ა**: ურთიერთობა, ხიდი, ნაგებობა, გზა... /=**აღღვენა**/;

- **ა-ღვ-ა**: ბავშვი, სტუმარი, მგზავრი... /=**აღვომა**/.

აღ-ს-ღვ-ა ფორმაში, თანამედროვე ნორმების მიხედვით, **-ს-** პირის ნიშანი უფუნქციოა, ზედმეტია, მაგრამ, რამდენადაც **აღ-ს-ღვ-ა** გამოყენებულია უნიკალური მოვლენის – ძე ღმერთის „საფლავიდან აღღვომისა“ და ცად ამალღების – გამოსახატავად, ამ უნიკალურ კონტექსტში დღეს **-ს-ს** უთუოდ აქვს ექსპრესიულობის გამოხატვის ფუნქცია. არსებითია ისიც, რომ „ხიდი აღღვა“, „გარიცხული სტუდენტი აღღვა“, „წყლის მოწოდება აღღვა“... ტიპის ფორმებში სუბიექტი პასიურია, **ქრისტე აღსღვა** შესიტყვებაში კი ქრისტე, უფალი თავადაა მოქმედიც, თვითაღმღვინიც.

ქრისტეს აღღვომის უნიკალურობის გამო ქართულ ენობრივ მსოფლალქმაში (ენობრივ ფსიქოლოგიაში) არის ძლიერი ტენდენცია, არაჩვეულებრივი მოვლენა ქრისტეს მკვდრეთით აღღვომა განსხვავდეს ჩვეულებრივი მოვლენებისგან (ურთიერთობის აღღვენა, კავშირის აღღვენა და სხვ.); გარდა ამისა, ისტორიულადაც შესიტყვება: „ქრისტე აღსღვა“ ძირითადი ფორმაა საეკლესიო სტილით მეტყველებისას, მრევლის მეტყველებაში თუ სააღღვომო მილოცვის ფორმულაში (ქრისტე აღსღვა – ჭეშმარიტად აღსღვა!); შესაბამისად, ტერმინოლოგიური თვალსაზრისითაც, ენობრივი ფსიქოლოგიისა თუ ტრადიციის გათვალისწინებითაც

საერო სტილის მეტყველებისათვის გრამატიკულად არასწორი ფორმა „აღსდგა“ ნორმატიულად უნდა ჩავთვალოთ ქრისტეს აღდგომის კონტექსტში:

- ქრისტე აღსდგა!
- ჭეშმარიტად აღსდგა!

დამოწმებული სამეცნიერო ლიტერატურა:

ი. აბულაძე, 1973 – ი. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბილისი: „მეცნიერება“

შ. აფრიდონიძე, 2009 – შ. აფრიდონიძე, ჩვენი ენა ქართული, თბილისი: ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა

ხ. გოგია, 2019 – ხ. გოგია, აგიოგრაფიული ტრადიციები და სამეგრელოს ქრისტიანული რეალიები, თბილისი

ი. ვაშაყიძე და ტ. ფუტყარაძე, 2019 – ი.ვაშაყიძე და ტ. ფუტყარაძე, ქართული ენის პრაქტიკული კურსი, თბ., 2019

ჟ. ფეიქრიშვილი, 2017 – ჟ. ფეიქრიშვილი, ქრისტე აღდგა თუ აღსდგა? საბა, 2017, №17

ბ. ფონჩუა, 1970 – ბ. ფონჩუა, ქართული ენის ლექსიკოლოგია, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა

ა. შანიძე, 1980 – ა. შანიძე, თხზულებანი, ტ. II, თბილისი: „მეცნიერება“

ა. შანიძე, 1981 – ა. შანიძე, თხზულებანი, ტ. III, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა

ნ. ჩუბინაშვილი, 1961 – ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი, თბილისი: "საბჭოთა საქართველო"

დ. ჩუბინაშვილი, 1984 – დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“

ნ. ხანიაშვილი, 2014 – ნ. ხანიაშვილი, „ქრისტე აღდგა“ თუ „ქრისტე აღსდგა“, ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, წიგნი XIV, თბილისი

ლ. ხაჭაპურიძე, 2017 – ლ. ხაჭაპურიძე, ქართველი მართლმადიდებელი მრევლის მეტყველება, ქუთაისი

ბ. ჯორბენაძე, 1985 – ბ. ჯორბენაძე, ქართული ენის ფაკულტატიური გრამატიკის საკითხები, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

დამოწმებული წყაროები:

„აკურსი“, შემეცნებით-გასართობი სამედიცინო ჟურნალი, თბილისი, 2015, N 5(122)

„ალია“, თბილისი, 2007, 18-19 სექტემბერი, N 109(2082)

ვაჟა-ფშაველა, 1961 – ვაჟა-ფშაველა, თხზულებანი, ტ.V, თბ.: „საბჭოთა საქართველო“

„თბილისელები“, თბილისი, 2008, თებერვალი, N7 (11-17)

„თეატრი და ცხოვრება“, 1914, N5; 1920, N19

„ივერია“, 1894, N 157; 1898, N73; 1904, N77

„კალმასობა“, 2006, N4

„კარიბჭე“: მართლმადიდებლური ჟურნალი, თბილისი, 2008, 17-30 აპრილი, N8(95)

„კვალი“, 1894, N15

„კომუნისტი“, თბილისი, 1921, 7 ოქტომბერი; 1941, 3 დეკემბერი; 1990, 26 მაისი

„კრიალოსანი“: ქართული ქრისტიანული ჟურნალი, თბილისი, 2008, აპრილი, N4/38

„მგზნებარე კოლხიდელი“, ფოთი, 1946, 10 თებერვალი, N29

„მწყემსი“, 1895, N7; 1897, N8

„ნაკადული“, 1912, N3,

„რეზონანსი“, თბილისი, 1997, 16 ივლისი, N 192; 2000, 29 სექტემბერი, N 265

„სარკე“, თბილისი, 2010, 7-13 აპრილი, N14

„საქართველოს ეკონომიკა“: სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი, თბილისი, 2013, 1512-4606 N 14 (188)

„საქართველოს რესპუბლიკა“, თბილისი, 1994, 14 ივლისი, N124(926)

ს.ს. ორბელიანი, 1991 – ს.ს. ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I. თბილისი: „მერანი“

„სტალინის დროშა“, თბილისი, 1943, 23 სექტემბერი, N48

„ქადაგებანი“, 1913, N4

„ქართული“: გერმანიის ქართული სათვისტომოს ორგანო, მიუნჰენი, 2009, მარტი-აპრილი, N2(21)

ქართული პროზა, წიგნი I, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“
ქველ, 1950, ტ. I, თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა
აკადემიის გამომცემლობა
„ქრისტე აღსდგა“ (საოხუნჯო აღმანახი), 1913
„შინაური საქმეები“, 1910, N16, 17; 1912, N11
„ცნობის ფურცელი“, ტფილისი, 1905, N2799
ა. წერეთელი, 1988, 1989 – ა. წერეთელი, რჩეული ნაწარმოებები
ზუთ ტომად, ტ. I, ტ. II, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“
ი. ჭავჭავაძე, 1987 – ი. ჭავჭავაძე, თხზულებანი, ტ. I, თბილისი;
„მეცნიერება“, „საბჭოთა საქართველო“
„ჯეჯილი“, 1892, N3; 1900, N4
„ჯვარი ვაზისა“, 1981, N1

Prof. Dr. Tariel Purkaradze
Dr. Iamze Vashakidze

Kriste aḡsdga, Kriste aḡzdga or Kriste aḡdga?
(Christ has risen!)

Due to the uniqueness of resurrection of Christ in the outside identification of the Georgian linguistic (in linguistic psychology) there is a strong trend, the extraordinary phenomenon - the resurrection of Christ - Differ from ordinary events: Restoration of bridge, renewal of expelled student and others. Conformably, by the rule of exception, we should consider normally the existing form in the ancient Christian texts “aḡsdga” (and not “aḡdga”).